

VALSTYBĖS PARAMA VEISLININKYSTEI ES ŠALYSE *STATE AID FOR BREEDING IN THE EU COUNTRIES*

Agnė ČIAPAITĖ, Vilma DAPKUTĖ

2006 metais ES institucijos priėmė teisės aktus, reglamentuojančius ES vidaus rinkos liberalizavimą ir aiškiai apibrėžiančius valstybės paramos teikimo sritis. Dėl rinkos iškraipymo ir tuo pačiu sąžiningos konkurencijos neužtikrinimo valstybės parama veisliniams gyvuliams įsigyti tapo negalima, nes vadinamajame Išimties reglamente* yra nurodytas tiesioginis šios pagalbos rūšies draudimas. Tai reiškia, kad ilgą laiką Lietuvoje taikytos paramos schemos veisliniams gyvuliams įsigyti negalės būti pripažintos tinkama valstybės pagalba.

Lietuvoje parama veisliniams gyvuliams įsigyti teikiama nuo 1994 metų. Ji sudarė didelę dalį paramos, teikiamos visam veislininkystės sektoriui, pavyzdžiui, 2007 metais veisliniams gyvuliams įsigyti buvo skirta 7,8 mln. Lt, t. y. daugiau kaip trečdalis veislininkystei skirtos paramos. ES reguliavimas lemia, kad negalint teikti valstybės paramos gyvuliams įsigyti, paramos veislininkystei kryptys turės būti keičiamos. Įgyvendinant šį uždavinį, reikia atsižvelgti ne tik į padėtį Lietuvos veislininkystės sektoriuje, bet ir į užsienio šalių gerą patirtį. Tuo tikslu Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas (LAEI) atliko tyrimą apie veislininkystės sektoriaus bei paramos teikimo jam vystymosi tendencijas ir perspektyvas ES valstybėse.

Kol nebuvo įsigaliojęs draudimas remti veislinių gyvulių įsigijimą, daugelis ES šalių narių, siekdamos gerinti veislinių gyvulių genetinį potencialą, aktyviai rėmė veislininkystės sektorių. Visų pirma jos tai darė kompensuodamos dalį išlaidų, patiriamų **įsigyjant aukštos genetinės vertės veislinius** gyvulius. 2002 metais Prancūzijos Šer regione buvo remiamas veislinių gyvulių įsigijimas, kompensuojant 15 proc. įsigijimo išlaidų. Atskirais atvejais buvo skiriama didesnė parama, tačiau neviršijanti 40 proc. gyvulio įsigijimo išlaidų. 2006 metais ši paramos schema tame pačiame regione buvo atnaujinta dar vieneriems metams. 2002 metais paramos schemos buvo pradėtos taikyti Italijos Umbrijos regione, Ispanijoje bei Austrijoje, finansuojant 40 proc. tinkamų išlaidų pirmą kartą įsigyjant aukštos veislinės vertės gyvulių. 2006–2007 metais mėšinių galvijų įsigijimas buvo remiamas J. Karalystėje vykdant kokybiškos jautienos programą. Latvijoje 2005–2006 metais taip pat buvo kompensuojama 40 proc. (mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse – 50 proc.) gyvulių įsigijimo išlaidų. Atsižvelgiant į tai, kad Latvijoje yra mažai aukštos veislinės vertės gyvulių, viena iš sąlygų gauti valstybės paramą buvo veislinių gyvulių įsigijimas iš užsienio, taip gerinant vietinių populiacijų gyvulius. Kai kuriose šalyse parama veislinių gyvulių įsigijimui buvo teikiama neterminuotai, tačiau pabrėžiant, kad pasikeitus reguliavimui, paramos nuostatos turės būti peržiūrimos. Įsigaliojus Išimties reglamentui, paramos teikimas tapo negalimas.

Lietuvoje šios rūšies parama buvo teikiama iki 2007 metų, mokant iki 50 proc., bet ne daugiau kaip maksimalią sumą, nustatytą atskirai gyvulio rūšiai ir neviršijant tų metų šiai paramos priemonei patvirtinto biudžeto. Skirtingai nei Latvijoje, nepaisant neaukštos vietinių galvijų veislinės vertės, Lietuvoje nebuvo numatyta sąlyga, kad veislinių galvijų su parama galima įsigyti tik iš užsienio. Pageidaujančių gauti paramą skaičius daugiau nei dvigubai viršijo galimybes. Todėl parama per ilgą jos taikymo laikotarpį nedavė pageidaujamų rezultatų.

* 2006 m. gruodžio 15 d. Komisijos reglamentas (EB) Nr. 1857/2006 dėl Sutarties 87 ir 88 straipsnių taikymo mažoms ir vidutinėms įmonėms, kurios verčiasi žemės ūkio produktų gamyba, iš dalies keičiantis reglamentą (EB) Nr. 70/2001.

Draudimas teikti paramą veisliniams gyvuliams įsigyti nėra absoliutus ir netaikomas tuo atveju, jei siekiama **išsaugoti nykstančių vietinių veislių gyvulius**. Daugelyje ES šalių narių yra gyvulių rūšių, kurių populiacijos yra mažos ar ties išnykimo riba. Siekiant išsaugoti genofondines gyvulių rūšis, kai kuriose šalyse remiamas vietinių retesnių veislių gyvulių įsigijimas. 2006 metais Italijos Toskanos regione pagal vietinių veislių gyvulių, kuriems gresia išnykimas, apsaugos programą buvo teikiama parama kompensuojant 40 proc. vyriškos ir 25 proc. moteriškos lyties veislinių gyvulių pirkimo išlaidų. Italijos Molisos regione 2004–2009 metais teikiama 40 proc. pagalba *Pentro* veislės arklių įsigijimui.

Parama veisliniams gyvuliams įsigyti yra tik vienas iš veislininkystę skatinančių elementų, todėl ES šalyse parama veislininkystei juo neapsiriboja. Vienas svarbiausių veiksnių, sudarančių sąlygas selekcijos programų vykdymui, yra **gyvulių genetinės kokybės ir produktyvumo vertinimas**. Todėl daugelyje šalių (Austrijoje, Ispanijoje, Vokietijoje ir kt.) šie tyrimai remiami iš valstybės biudžeto. Parama teikiama tyrimų, atliekamų trečiųjų asmenų arba jų vardu, išlaidoms kompensuoti. Paramos dydis svyruoja nuo 50 iki 70 proc. (išskyrus Kiprą, kur kompensuojama tik 20 proc. tyrimų išlaidų). Lietuvoje sumokama iki 70 proc., t. y. maksimali ES leidžiama dalis, išlaidų už gyvulių produktyvumo vertinimą. Tačiau kai kurių šalių patirtis (pvz., Prancūzijos, Suomijos) rodo, kad ir nutraukus galvijų produktyvumo kontrolės rėmimą, šių šalių kontroliuojamų galvijų skaičius nesumažėjo ir nebuvo padaryta neigiamos įtakos veislininkystės rodikliams.

Ne mažiau svarbus gyvulių veislininkystės elementas yra duomenų apie veislinius gyvulius kaupimas, todėl ES teisės aktuose **veislinių gyvulių kilmės knygų** tvarkymo rėmimas laikomas prioritetine sritimi. Parama, kuri dengia iki 100 proc. administracinių išlaidų, susijusių su gyvulių kilmės knygų parengimu ir tvarkymu gyvulininkystės sektoriuje, laikoma suderinama su bendrąja rinka. Daugelyje ES šalių asociacijos tvarko kilmės knygas, tačiau rėmimo apimtys ir sąlygos skirtingos. Kilmės knygų tvarkymo administracinės išlaidos dengiamos Vokietijoje, Austrijoje, Ispanijoje, kompensuojant 55–80 proc. knygų parengimo ir tvarkymo išlaidų. Kipre 2006 metais, siekiant sustiprinti naujai įsikūrusią Kipro holšteinų-fryzų galvijų asociaciją, buvo pradėta valstybės pagalbos schema penkeriems metams, pagal kurią kilmės knygos pradėjimui gali būti skiriama iki 4210 eurų, padengiant dalį administracinių išlaidų, tiesiogiai susijusių su kilmės knygos tvarkymu. Lietuvoje pagal paramos veislininkystei taisyklės gali būti apmokama iki 100 proc. gyvulių asociacijų tvarkomų kilmės knygų parengimo ir tvarkymo išlaidų.

Veislininkystės metodai nuolat vystosi ir tobulėja, todėl siekiant skatinti inovacijas ir pažangą šioje srityje, Išimties reglamente numatyta paramos **naujoviškų veislininkystės metodų ar būdų diegimo** galimybė. Austrijoje pagal paramos gyvuliams laikyti ir veisti schemą galima kompensuoti iki 40 proc. išlaidų, susijusių su tokių metodų pritaikymu. Lietuvoje pagal paramos veislininkystei taisyklės taip pat remiamas naujoviškų metodų taikymas, tačiau negali būti kompensuojamos išlaidos, susijusios su dirbtiniu apvaisinimu.

Didelis dėmesys ES skiriamas informavimo/viešinimo priemonėms. Išimties reglamente leidžiama padengti iki 100 proc. **išlaidų, susijusių su konkursų, parodų, mugių ir forumų organizavimu** bei dalyvavimu juose, siekiant pasikeisti veiklos informacija. Vokietijoje kompensuojama iki 50 proc. organizavimo ir dalyvavimo avių, ožkų bei kitų mažųjų gyvulių parodose ir varžybose išlaidų. Austrijoje nenumatyti paramos apribojimai pagal gyvulių rūšis, bet subsidijuojama iki 50 proc. tinkamų išlaidų mažoms ir vidutinėms įmonėms, tačiau ne daugiau kaip 100 tūkst. eurų per trejus metus. Lenkijoje apsiribota paramos teikimu grynaveislių ir arabų veislės žirgų savininkams už žirgų dalyvavimą varžybose, kuriose vertinami arkliai; maksimali paramos suma – 820 zlotų.

Nors daugelyje ES šalių, ypač narių senbuvių, veislininkystės sektoriuje veikia stiprios asociacijos arba kooperatyvai, dažnai ir joms teikiama įvairi parama. Pavyzdžiui, Prancūzijos galvijų ir avių augintojų asociacijoms buvo kompensuojama iki 40 proc. informacijos centralizuoto kaupimo bei valdymo ir sklaidos sistemos, turinčios užtikrinti spartesnę informacijos judėjimą tarp asociacijų ir ūkininkų ir dėl to geresnę rinkodarą, kūrimo išlaidų. Šioje šalyje buvo teikiama parama galvijų, avių ir kiaulių augintojų organizacijų susijungimui, kompensuojant per 3 metus nuo 60 iki 100 proc. su tuo susijusių išlaidų.

ES valstybės narės, siekdamos gerinti veislininkystės rodiklius, nustato skirtingas paramos apimtis ir kryptis, tačiau visose aiški tendencija teikti trumpalaikę paramą 1–2 metų laikotarpiui, per kurį turi būti pasiektas paramos tikslas. Veislininkystės reguliavimas ES vis labiau liberalizuojamas, pabrėžiama, kad veislininkystės sistemos dalyviai turi veikti konkurencingoje bendroje rinkoje, neiškraipant jos valstybės pagalbos priemonėmis. Valstybės paramos sritys veislininkystės sektoriuje siaurinamos, o kai kurios paramos rūšys, pavyzdžiui, parama veisliniams gyvūnams įsigyti pagal Išimties reglamentą, draudžiamos. ES šalių biudžeto dalis, skirta veislininkystės programų rėmimui, kasmet mažėja, tačiau paramos apimčių mažėjimas nedaro neigiamos įtakos toliau gerėjantiems veislininkystės rodikliams.

Keičiantis ES valstybės paramos politikai gyvulininkystės srityje, Lietuvoje, kaip ir kitose ES šalyse, veislininkystės rėmimo apimtys mažės. Todėl kryptingam veislininkystės vystymuisi Lietuvoje yra būtina privataus sektoriaus iniciatyva. Veislininkystės programų įgyvendinimas, ūkininkams neveikiant kartu, yra neefektyvus, todėl ši funkcija turi būti vykdoma per ūkininkų susivienijimus (asociacijas, kooperatyvus). Veislininkystės rodiklių augimas galimas tik bendradarbiaujant, kryptingai dirbant, tokiu būdu ne tik keliant gyvulių veislinę vertę, bet ir sumažinant veislininkystės išlaidas. Atsižvelgiant į tai, kad dauguma asociacijų, išskyrus arklių, nėra stiprios (mažas jų narių skaičius), valstybės parama, kuri buvo skiriama veisliniams gyvuliams įsigyti, turėtų būti perskirstoma visų pirma siekiant paremti ir sustiprinti asociacijas, kaip pagrindines valstybės funkcijų veislininkystės srityje perėmėjas, ir svarbiausias ateities veislininkystės institucijas. Perskirstant paramą, būtina numatyti asociacijų rėmimo kryptis, išskirti finansavimo prioritetus, apimtis ir aiškiai suformuluoti selekcijos programų tikslus. Parama, teikiama asociacijoms, neturėtų būti nuolatinė ir neterminuota. Šiai paramai būtina numatyti laikotarpį ir rezultatą, kurį reikia pasiekti, nes asociacijos turi būti skatinamos dirbti savarankiškai, be valstybės paramos, taip ugdant ūkininkų gebėjimus veikti konkurencingoje ES veislininkystės rinkoje.

LITERATŪRA

1. 2006 m. gruodžio 15 d. Komisijos reglamentas (EB) Nr. 1857/2006 dėl Sutarties 87 ir 88 straipsnių taikymo mažoms ir vidutinėms įmonėms, kurios verčiasi žemės ūkio produktų gamyba, iš dalies keičiantis reglamentą (EB) Nr. 70/2001
2. State aid register [interaktyvus] [žiūrėta 2008-02-12]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/comm/competition/state_aid/register/ii/.
3. International Bull Evaluation service [interaktyvus] [žiūrėta 2008-02-12]. Prieiga per internetą: http://www-interbull.slu.se/Form_ID/framesida-ID.htm.
4. Union Nationale des Coopératives agricoles d'Élevage et d'Insémination Animale [interaktyvus] [žiūrėta 2008-02-10]. Prieiga per internetą: <http://www.unceia.fr>.
5. Institut d'élevage [interaktyvus] [žiūrėta 2008-02-10]. Prieiga per internetą: <http://www.inst-elevage.asso.fr>.
6. Rinderzucht Austria [interaktyvus] [žiūrėta 2008-02-12]. Prieiga per internetą: <http://www.zar.at>.
7. Arbeitsgemeinschaft Deutscher Rinderzüchter [interaktyvus] [žiūrėta 2008-02-12]. Prieiga per internetą: http://www.adr-web.de/home_gb.html.

8. Danish Agricultural Advisory Service [interaktyvus] [žiūrėta 2008-02-10]. Prieiga per internetą: <http://www.lr.dk/>.
9. Estonian animal recording centre [interaktyvus] [žiūrėta 2008-02-12]. Prieiga per internetą: <http://www.jkkeskus.ee/>
10. ProAgria Group [interaktyvus] [žiūrėta 2008-02-15]. Prieiga per internetą: <http://www.proagria.fi>.
11. International Committee for Animal Recording [interaktyvus] [žiūrėta 2008-02-15]. Prieiga per internetą: <http://www.icar.org>.
12. Žemės ūkio ministerija, Valstybinė gyvulių veislininkystės priežiūros tarnyba, Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras. Kontroliuojamų gyvulių bandų produktyvumo 2005-2006 metų apyskaita 69. 2007
13. Lietuvos veterinarijos akademijos Gyvulininkystės institutas. Gyvulių ir paukščių vertinimo metodų sistemų analizė. 2006
14. Lietuvos veterinarijos akademijos Gyvulininkystės institutas. Gyvulių veislinės vertės nustatymo, parodų-aukcionų rengimo centro įkūrimo galimybių studija. 2006
15. Marktbilanz Vieh und Fleisch. 2006

Summary

In 2006 EU institutions adopted amendments of state aid extension scope and directions (Commission Regulation (EC) No 1857/2006 of 15 December 2006 on the application of Articles 87 and 88 of the Treaty to State aid to small and medium-sized enterprises active in the production of agricultural products and amending Regulation (EC) No 70/2001). To avoid market distortion, the state aid for the acquisition of breeding animals has become inadequate. Since in Lithuania this kind of support is more than one third of the total state aid for the breeding sector, directions of the state aid should be changed. To make these changes effective, national situation and EU benchmarking in the sector should be carefully considered. Therefore, at the Lithuanian Institute of Agrarian Economics was carried out research on the situation in the breeding sector and state support tendencies in other EU countries.

Many EU countries had supported the purchase of breeding animals before the amendments forbidding it were adopted. At present this kind of support is available only for the acquisition of rare-breed animals. The main state aid directions in the sector are as follows: support for determining the genetic quality and yield of animals; establishment and maintenance of herd books; introduction of innovatory breeding techniques or practices and organisation of competitions; organisation of and participation in exhibitions and fairs. EU countries practice various aid directions and scopes, but most of them have a clear tendency to give a short-term (1–2 years) support. The emphasis is made on creating strong private market players who in future could improve the situation in this sector themselves; the areas of state support are being narrowed and the amounts are being reduced. But this does not make a negative impact on the improvement of breeding results.

As EU policy towards the state aid in the breeding sector changes, Lithuania also has to reduce the scope of support. As a result, private initiatives are necessary to develop this sector effectively. Considering that in Lithuania they are very weak and cannot handle the improvement process, the state should concentrate on supporting the strengthening and increase of breeding associations as the key successors of state functions in the sector and the main future breeding institutions. The scope, priority directions, tasks and time-periods of the support should be well-defined in order to make the aid effective at the maximum.